

Ukrán nyelvű irodalmi folyóirat indult Lengyelországban

Varhol, N.: Sväto i dlá ukrainciv Pol'si. = Duklâ, 50. ič. 2002. 4. no. 71–72. p.

Lengyelországban 350 ezer ukrán és 100 ezer lemák (ruszin) él. Ez a kisebbség 1947-től hosszú ideig zaklatásoknak és az ország északi régióiba történő áttelepítésnek volt kitéve, ami azonosság tudatának fejlődését igencsak hátravetette.

Ezek a körülmények különösen nagy jelentőséget kölcsönöznek az ukrán–lemák kisebbségi lét valamennyi pozitív jelenségének, így nem utolsósorban annak is, hogy ukrán nyelvű irodalmi folyóirat indult az országban. Az Ukrán Irodalmi Köz (Ukrains'kij Literaturnij Provulok) címen megjelent folyóirat régóta folyó kísérletezések örvendetes végkifejlete. Ez az elegáns küllemű nemzetiségi lap végre fórumot biztosít a lengyelországi ukrán–lemák költők, prózaírók, valamint egyéb „filoszok” számára, akik eddig csupán a Mi Szavunk (Naše slovo) heti magazinban publikálhattak. (Legfeljebb – baráti alapon – a szlovákiai Duklában.)

Az új folyóirat túlnyomó része a lengyelországi ukrán költők verseit tartalmazza, illetve megjelent köteteit ismerteti-méltatja. (Noha 1990 óta az országban nincs dotált kötet, csak pénzhány, mégis viszonylag sok az új verskötetek száma.) A következők szerepelnek a kiadvány lapjain: O. Laps'kij, M. Lučak, I. Zlatokudr, I. Kirizzk, T. Karabovič, S. Anovič, U. Mihalák, A. Leončuk, St. Trohanov's'ka, a lemák V. Graban és U. Gavriluk. A nézetek rovatban érdekes A. Andrusiv tanulmánya, amelyben a szerző szerint emigrációban az azonosság tudatot csak anyanyelvű versekkel lehet kifejezni, miközben egy-egy emigráns, „őhazával” foglalkozó prózája hatásos lehet a befogadó ország nyelvén is. Példaként A. Mel'ničukot hozza fel, akinek ukrán témájú munkája angol nyelvű bestseller lett. A „versközpontúság” nyilvánvalóan csak az első szám anyaggyűjtési nehézségei számlájára írható. A szerkesztőségi ígervény (a szerkesztőbizottság elnöke T. Karabovič, titkára L. Pušak) szerint ui. a szellemi életben hiánytöltő folyóirat egyaránt fog közölni verset, prózát, fordításokat és recenziókat.

Futala Tibor

A népszámlálás mint a családszerkezet kutatásának fontos forrása

*Herzánová, L'ubica: Sčítanie l'udu z roku 1930 ako prameň pri výskume štruktúry rodiny.
= Slovenský národopis, 50. roč. 2002. 1. no. 25–44. p.*

A szerző bevezetesként ismerteti a mai szlovák állam területét érintő osztrák, magyar, csehszlovák és szlovák népszámlálások jellegzetességeit, bővülő és egyre egzaktabb módszereket követő adatfelvételi gyakorlatát. Ezt a sort II. József 1781. évi cenzusa (jegyezzük meg: ezt a felvételt – jogosan – akkoriban sem nevezték-tekintették népszámlálásnak, hanem összeírásnak, mert több is volt – adattartalmában –, meg kevesebb a cenzusnál – a szerk.) nyitotta meg, és a 2001. évi szlovák cenzus zárta. A népszámlálások során olyan forrásanyag keletkezik, amely rálátást biztosít az adott terület lakosságának teljes egészére egy adott időpontban. E forrásanyag tudományos hasznosításának három útja-módja van. Az egyik, amikor a statisztikai összegezéseket elemzik, a másik, amikor az összeírási íveket, a harmadik pedig, amikor geneológiai megközelítést alkalmaznak.

Aszerint, hogy a szakemberek a forrásanyag melyik „lehetőségét” hasznosítják, különféle irányzatok alakultak ki a cenzuskutatásban. M. Mitterauer és a bécsi egyetemhez kötődő iskolája az ún. „ökotípusok” kutatását helyezi munkája középpontjába. Konceptiójuk szerint az ökotípuson azt a régebbi termelési módot kell érteni, amely egy adott régióban domináns, és amely a természeti környezethez való alkalmazkodás folyamán az élelem megszerzése érdekében jött létre. Az „ökotipologikus” szemlélet a következő problémák iránt érdeklődik mindenekelőtt:

- a vizsgált területen milyen mértékig jellemző a termelés hagyományos módjának keretében a munkaszervezés családi vagy idegen munkaerőre való koncentráció,
- mi értendő egyáltalán a családi termelés fogalmán,
- honnan veszi a család a szükséges munkaerőt,
- milyen modellt alkot a család mint együtt dolgozó egység,
- miként alakult a generációk egymásutánjában a termelési egység öröklése,
- milyen szerepet játszik a termelési egységben az utód munkaerőként és örökösként.

A szerző az imént körvonalazott kutatási módszert a Kysuca-vidéken található Nová Bystrica (Újbeszterce) 1930. évi népszámlálási anyagán „próbálta” ki. Azért ezen az anyagon, mivel ebben a körzetben akadtak még életben levő visszaemlékezők, akiknek közléseit kiegészítésként és korrekcióként lehetett hasznosítani, amire annál is inkább szükség volt, mivel az összeírás íveken található adatközlés korántsem volt egyértelmű és következetes. Ezenkívül az anyakönyveket is „megvallatta” a szerző, s különös fontosságot helyezett az interjúkra, minthogy az általa kitűzött kutatási cél pszichológiai háttere is érdekelte. Azért is választotta ki Újbesztercét, mert erre a falura 1930-ban még a preindusztriális termelés számos maradványa volt jellemző.

A munka végeredménye a következő: Újbeszterce olyan földművelő-állattenyésztő község volt, amelyet a szabad láncszerű településmód jellemezett. Mindkét fő termelési ágban a családok egyaránt saját soraikból igyekeztek kielégíteni munkaerő-szükségletüket. A család munkabíró tagjai (férfiak, nők, törvényes és törvénytelen gyerek) ennek következtében fontos komponensei voltak a családnak. Ha különféle okok miatt ez az előfeltétel nem teljesült, más és más módon biztosították a hiányzó munkaerőt: az állatállományhoz pásztorokat és pásztorasszonyokat fogadtak fel hosszú távra, a betakarításhoz pedig szezonális munkásokat a szegényebb földművesek köréből. Bebizonyosodott, hogy a családstruktúra a termeléssel és a természeti környezettel egyaránt összefügg.

A Mitterauer-féle ökotípus-konceptió tehát eredményesen alkalmazható nem osztrák környezetben is, feltéve, hogy megtörténnek a szerző által felsorolt kiegészítő tájékoztatók. Érdekes volna, ha a szerző kutatását az ország más feltételű vidékein és településein megismételnék.

Futala Tibor